

MESUT YEĞEN • Devlet Söyleminde Kürt Sorunu

MESUT YEĞEN 1964 yılında Siverek'te doğdu. Ankara Atatürk Lisesi'nden mezun oldu. ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nden lisans ve yüksek lisans, Essex Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden doktora derecelerini aldı. 1995-96'da Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, 1996-2010 arasında ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde çalıştı. İstanbul Şehir Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Diğer Kitapları: *Müstakbel Türkten Sözde Vatandaş* (İletişim, 2006), *Son Kürt İsyamı* (İletişim, 2011).

İletişim Yayınları 515 • Araştırma-İnceleme Dizisi 82

ISBN-13: 978-975-470-724-3

© 1999 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-6. BASKI 1999-2013, İstanbul

7. BASKI 2015, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Fatoş Gencosman

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Şerife Ünal

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MESUT YEĞEN

Devlet Söyleminde Kürt Sorunu

i l e t i Ő i m

*Ferit Uzun ve
Ahmet Yetkin'in
anısına*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
Giriş: Türkiye Modernleşmesi ve Kürt Sorunu	11
1. Kürt Sorununun Tarihsel Arkapları: Türkiye Modernleşmesi.....	11
2. Türkiye Modernleşmesine Dair Tarihsel Bir Anlatı: Devlet Söylemi.....	16
3. Devlet Söyleminin Okunma ‘Yöntemi’: Arkeoloji.....	25
İKİNCİ BÖLÜM	
Devlet Söyleminin Kuruluşu	39
1. Batılılaşma/Modernleşme ve Devlet Söylemi.....	41
2. Merkezileşme Projesi ve Devlet Söylemi.....	57
3. Milliyetçilik ve Devlet Söylemi.....	78
4. Otoriteryanizm, Türkiye Siyaseti ve Devlet Söylemi.....	98
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Devlet Söyleminde Kürt Sorunu	109
1. Kategorik İnkâr Söyleminin Ortaya Çıkışı ya da ‘Türk Vatanında Kürt Yoktur’.....	110
2. İrticaî Kalkışma Olarak Kürt Sorunu: Hilafet ve Saltanatın Canlandırılması Hevesi.....	129
3. Modernlik-öncesi Toplumsallıkların Direnci Olarak Kürt Sorunu: Aşiret ve Eşkya.....	134
4. Yabancı Devletlerin Tezgâhı Olarak Kürt Sorunu: Ecnebi Kışkırtması.....	149
5. Kırmızı Kuvvetler Olarak Kürtler: Düşman Söylemi.....	154
6. İktisadî Bütünleşme Meselesi Olarak Kürt Sorunu: Bölgesel Gerikalmışlık Söylemi.....	159

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Cumhuriyet Kurumları ve Devlet Söylemi	171
1. Türk Ocağı.....	173
2. Halkevleri.....	180
3. Türk Tarih Kurumu.....	188
4. Köy Enstitüleri.....	197

BEŞİNCİ BÖLÜM

Nesneler, Bildirim Kiplikleri, Kavramlar, Temalar	209
--	-----

ALTINCI BÖLÜM

Devlet Söylemi ve Kürt Kimliğinin Reddi	221
1. Devlet Söylemi: İdeolojik Bir Anlatı?.....	221
2. Kürt Direncinin Sosyolojisi.....	226
3. Devlet Söylemi: Kürt Kimliğinin Bastırılmasına Dair Bir Anlatı.....	262

YEDİNCİ BÖLÜM

Sonuç	265
--------------------	-----

Önsöz

Kürt meselesi üzerine söylenecek her söz, yapılacak her çalışma, kadim bir sorunun ardına düşmek zorunda kalır: Kürt sorunu nasıl çözülmelidir? Toplumsal olanı, kendisine ilişkin bütün mülâhazaların ötesine geçen, görünür kılınabilir ve dolayısıyla rasyonel bir dönüştürme (siyaset) faaliyetine açık bir kategori olarak algılayan özel bir kanaate işaret eden bu kadim soru, en azından bu yalınlığıyla, mevcut çalışmayı meşgul eden öncelikli soru olmadı. Toplumsal münhasıran kaotik, siyasal olanı ise münhasıran irrasyonel bir kategori olarak algılamanın oldukça uzağında olmakla birlikte, bu çalışma, toplumsalın transparanlığına ve siyasetin rasyonelliğine dair derin kuşkularla işe başlamış olduğundan, toplum mühendisliğinin iştahını kabartan o kadim sorunun ardına düşmek yerine, Kürt sorununun tarihsel ve toplumsal karakterini tetkik etmenin peşinde oldu. Arkeolojik bir okumanın esas olduğu bu tetkikin mümkün kıldığı en genel netice, bahse değmez kadar banal görünür: Kürt sorunu, Türkiye'nin yakın dönem toplumsal tarihine, daha doğrusu, son iki yüzyılın esas hikâyesi olan modern-

leşme serüvenine ve bu serüvende yaşanan devamlılıklar, kopukluklar ve yarılmalara ilişkilendirilerek anlaşılmalıdır. Banal görünmekle birlikte, bu genel netice can alıcı ve henüz değerlendirilememiş bir gerçeğe işaret eder: Kürt sorunu Türkiye'nin sahici bir sorunudur!

1989-1994 yılları arasında hazırladığım doktora tezinin Türkçe'nin konforuna sığınarak yeniden yazılmış hali olan bu metin, tezin orijinaline büyük ölçüde sadık kalmakla birlikte, kimi değişiklikleri içermektedir. Kuramsal bölüm olabildiğince kısaltılmaya çalışılırken, uygun görülen yerlerde yeniden bölümlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın bu biçimiyle ortaya çıkmasında önemli olduğunun anlaşılacağını umduğum kuramsal konumun biçimlenmesinde, tez danışmanım Anthony Woodiwiss'in önemli etkisi oldu. Kendisine minnettarım. İngiltere'de gerçekleştirilen bu doktora çalışmasını mümkün kılan bursları sağlayan British Council ve Fuller Foundation'a da teşekkür borçluyum. Yazarın öldüğü ilan edilen bir çağda söylemenin anlamı kalmış mıdır bilmem; ancak, çalışmanın günahının ve sevabının sorumluluğunu zevkle üstleniyorum.

Mesut Yeğen, Ocak 1999